

Ашхарацуйц

превод: Петър Голийски

„*Ашхарацуйц*“ (на арменски Աշխարհացոյց) е арменска книга от 7 век с географско и картографско съдържание. В миналото за неин автор е смятан Мойсей Хоренски, но днес преобладава мнението, че това е Анания Ширакаци.

„*Ашхарацуйц*“ продължава традициите на античната география, основаваща се на трудовете на Клавдий Птолемей. Първата ѝ част съдържа общо описание на света, релефа, климатичните зони, моретата. Втората част, която е с по-голям обем, описва континентите - Европа, Либия (Африка) и Азия. Изброени са народите, планините, реките, полезните изкопаеми, растителността, животните, характерни за различните области. Най-подробно е описанието на Близкия Изток - Армения, Иберия (Иверия), Кавказка Албания (Алуанк), Мала Азия, Сирия, Иран, Месопотамия, Сарматия.

АНАНИЯ ШИРАКАЦИ

Анания Ширакаци е роден в първата половина на VII век в село Анеанк в гавара Ширак. В литературата родното му място може да се срещне и под името Ани. Първоначалното си образование получава в манастира „Дпреванк“, но в желанието си да обогати знанията си младият Анания заминава за град Трапезунд на югоизточния бряг на Черно море, където става ученик на византийския преподавател Тюхик (Тихик). По признанието на самия Ширакаци Тюхик бил не само енциклопедист, но притежавал и тайна книжнина, която била отхвърляна от църквата. При Тюхик Ширакаци прекарва 8 години, където прочита много книги, „които не бяха още преведени на арменски език“. В своята автобиография Анания Ширакаци предава спомените на своя учител Тюхик, който на младини бил военен в Армения до смъртта на император Маврикий през 602 г. По това време в манастирските школи в Армения вече не се изучавала аритметика, не се преподавала философия, макар че философски книги можело да се открият. Тюхик описал на своя ученик как навсякъде древното знание изчезвало и било забравяно и света все повече се оварварявал. Дори и във Византия математиците вече били рядкост. Затова Тюхик трябвало да пътува до Ерусалим, Александрия, Рим и чак в Константинопол успял да открие учител, от когото наследил математическото знание. В своята автобиография Анания Ширакаци тгува, че и при него идват ученици, но лишени от търпение, след време си отиват и отнасят със себе си само късче от знанието. Макар и последовател на античното знание, Анания не е еретик или прикрит езичник. Ученият съчетава пиетета към мъдростта на древните с искрената вяра на християнина, без да ги счита за несъвместими: „Следователно, аз няма да преча никому, който иска да се учи. И това завещавам на вас, вардапети, да помните винаги – не пречете на онези, които са любознателни и искат да се учат и вие ще получите въздаденото от Христос, който бѣзвъзмездно дарява милост... Запазвайки божествената вяра, преизпълнени с плодовете на учението на философите и твърдо придържайки се към вярата, ние ще бъдем полезни на науката“. Енциклопедистът Анания Ширакаци умира около 685 г., като оставя голямо научно наследство. Сред най-важните му трудове са „Космография“, „Теория на календара“, „Аритметика“, аритметични таблици с четирите действия, които са едни от първите в световната математическа

литература. Той е и автор на голям брой съчинения с астрономическо, метрическо и метеорологическо съдържание – “За въртенето на небето”, “За облаците и значенията”, “За Зодиака”, “За астрономията” и др. Верен на древната мъдрост, по времето, когато целият цивилизован свят между река Ефрат и Британия все повече потъва във варварството, Анания поддържа схващането, че Земята е кръгла. Той приема, че 1 градус от нейния меридиан се равнява на 500 стадия (92,5 км). Освен математик, астроном и астролог, Анания Ширакаци е и географ и историк. От голямо значение за българската история е неговата география “Ашхарауиц” (букв. “Странопоказател”). Един от ръкописите на тази география е изследван през 1683 г. от французина Сен Мартен, а през 1736 г. географията е издадена и анализирана от англичаните братя Уистън. През 1877 г. кратката редакция на “Ашхарауиц” е публикувана в успореден староарменски текст и руски превод от петербургския професор Керовбе Патканов (Патканян) под името “Армянская география VII века по Р.Х. (Приписывавшаяся Мойсея Хоренскому)”. Патканов отхвърля съществуващото дотогава мнение, че географията е дело на Мовсес Хоренаци, и счита, че е съставена от живелия през VII век Анания Ширакаци. Малко по-късно обаче в библиотеката на Виенската арменска католическа конгрегация на братята мхитаристи е открит друг ръкопис, който е по-подробен от Паткановия и през 1881 г. той е публикуван под заглавие “Ашхарауиц на Мовсес Хоренаци с добавки на предците”. Съчинението на Ширакаци е съставено, като са използвани трудовете на Птолемей, Пап Александрийски и други антични географи. То обаче не е пряка плагиатска компилация, а включва и множество други сведения, актуални за периода V–VII век. Анания Ширакаци добавя географски описания на Армения, Закавказието, Средна Азия, Персия и Месопотамия. Трудът му включва и сведения за икономиката на отделни райони или градове. Счита се, че в основата на сведенията от “Ашхарауиц”, които нямат паралел в трудовете на античните географи, стои някакво по-ранно и изчезнало вече арменско географско съчинение. Изглежда, подобно на по-късните арабски географи, Ширакаци е ползвал и разказите и преките описания на пътешественици. Наред с това Анания Ширакаци е имал достъп и до персийски документи, което личи най-малкото от един пасаж от разширената редакция на “Ашхарауиц”. В различните ръкописи на “Ашхарауиц” има известни разминавания. Например в този на братя Уистън се среща сведение за “пулгхарите-германци”, което липсва в други ръкописи. В разширената редакция на географията (виенската редакция) се срещат данни, някои от които са по-късна добавка и не са дело на самия Анания Ширакаци. Друго съчинение на Анания Ширакаци, което има стойност за българската история, е неговата “История”. Тя е посветена основно на римските и византийските императори с кратки бележки и за царете на Партия, Персия, Македония, елинистически Египет. Събития са поставени и разглеждани най-вече в контекста на историята на църквата, в това число и на арменската. До голяма степен този труд може да се счита за компилативен. Той обаче започва с едно географско изложение, което съдържа сведения за българската история, които съвсем неочаквано се потвърждават от латиноезични източници, които са от западноевропейски произход и датират от периода VII–VIII век. “Ашхарауиц” на Анания Ширакаци оказва голямо влияние върху географската мисъл в Армения през следващите векове. Тогава по образец на труда на Ширакаци са съставени и други географии, всяка от които включва актуални за времето си добавки.

“АШХАРАЦУЙЦ”

КРАТКА РЕДАКЦИЯ

(Ръкопис на К. Патканов, 1877 г.)

(Подбор и превод от староарменски: гл.ас. д-р Петър Голийски, катедра "Класически Изток", секция Арменска филология, СУ "Св. Климент Охридски")

“Областта Европа” “10. На изток от Далматия се намира Тракийската страна редом със Сарматия. И има Тракия пет малки области и една голяма, където са 25 склавски народа, на чието място [сега] живеят гутите. Има [в Тракия] планини и реки, и градове, и езера, и острови, и столицата [е там] – Щастливият Константинопол”.

“Областта Европа”(Добавка в ръкописа на братя Уистон)

“Сарматия, часта от която е на изток от Загхурай, или пулгхарите-германци, стига до Северния океан, до Непознатата земя, която наричат Палак и Рипиа и така нататък”.

“Страните от Велика Азия” “23. В Сарматия е планината Шантайин и [планината] Дзиакан и множество други планини и реки и Етил със 70 ръкава, където се е укрепил народът на базилите. И в Сарматия живеят множество народи, които са следните: хазири, буши, баслики, ъпшели, ъпхазии, царски сармати, дзиакери, нахчаматеани, орчлакери, сюрикаци, митрикаци, ъмазони, ълани, хебари, кудети, скюми, ъргавети, марголи, такоци, ъргози, дачани, пинчи, дуали, хони, ъпули, цанари, при които [са] Аланската врата и вратата Цекан, туши, хуши, кусти, мардакери, цхавати, гудамакари, дуичики, дидоци, леки, катапастиани, ълутакани, хенуки, шили, чюли, хели, касби, пухи, шруани, харани, таваспари, хечматаки, ижамахи, пасхи, пусхи, пиконаки, бакани, маскути чак до Каспийското море, докъдето стигат разклоненията на Ковкас, където се намира Дарбандската стена – огромна крепост в морето. А на север [са] хоните и техният град Варачан и други като него, и царят на Севера е Хакан, който е господар на хазирите, а царицата, жената на Хакан, е от народа на базилите”.

..... “39. Ърик, която наричат Кусти Хорасанк, се намира на изток от Мидия и редом с Персия чак до индийците и до Врканското море, и страните на Ърик са следните: Кошм, Вркан, Ъпршахр, Мрум, Ъруастхрев, Катешан, Нманимак, Бжин, Салкан, Гозган, Ънаплах, Хрум, Зам, Пероз, Нахчер, Дзинуазак, Варджан, Маншан, Джакстан, Бахл или Партия, Говмат, Вариманак, Шири, Барикан, Довбон. Ърик има множество планини и реки. В нея се среща мускус, който е негоден и без достойнства”.

..... “40. Скития, където са ъпахтарите, тоест турите, започва от реката Етил [и стига] чак до планината Имавон и отвъд, и опира до чените. И Имавон е по-висока и по-дълга от останалите планини. И Скития има 44 народа: соди, тухарии, хептали и други с варварски названия. И Скития има могъщи планини и реки и пустинни полета, и [е] гореща и безводна страна и в нея [има] огнено поле. И содите са богати и занятчийски, търговци, които живеят между Туркастан и Страната на ариите. 41. Индия се намира на изток от страната на ариите и редом със Скития. Индийците са разделени на 2 области от река Гангес, тоест Писон. В западната част [живеят] 55 народа, а в източната – 72. Някои от тях са людоеди, други се хранят с дивеч, трети са опашати, други са джуджета, с плоски носове, с широки лица и бели, а някои са голи мъдречи,

които не вършат неправоделни дела и не използват за храна животни. В Индия има планини, реки и множество острови”.

“Страните от Велика Азия. Велика Армения” “27. Сюник е на изток от Ъйрарат между Ерасх и Ърцах; има 12 гавара: Ернджак, Чахук, Вайоц-дзор, Геларкуни и морето , Сотк, Ълахечк, Цлак, Хабанд, Балк, Дзорк, Ъревик, Гусакан. Има там мирта, герери и гранат и укрепени места”. ..... “27. Гугарк е на запад от Ути и има 9 гавара, които [сега] владее Иверия – Дзоропор, Цобопор, Колбопор, Ташир, Трелк, Кангарк, Ъртахан, Джавахк, Кларджк”. ..... “27. Айрарат се намира в средата на областите, за които вече стана дума и гаварите му са 20: Басеан, Габелеанк, Ъбелеанк, Вахавуник, Ършаруник, Багреванд, Цалкотн, Ширак, Вананд, Ърагаотн, Чакатк, Масаотн, Коговит, Ъшоцк, Ниг, Котайк-Мазаз, Варажнуник, Двинският остан чак до полето Шарур”.

“АШХАРАЦУЙЦ”

КРАТКА РЕДАКЦИЯ

(Друг ръкопис)

(Подбор и превод от староарменски: гл.ас. д-р Петър Голийски, катедра "Класически Изток", секция Арменска филология, СУ "Св. Климент Охридски")

“Дванадесетте области от Европа” “10. На изток от Далматия се намира Тракийската страна редом със Сарматия. И има Тракия пет малки области и една голяма, където са 25 склаваниацийски народа, на чието място [сега] живеят гутите. Има [в Тракия] планини и реки, и градове, и езера, и острови, и столицата [е там] – Щастливият Константинопол”.

“Четиридесетте и четири области от Велика Азия”

“23. Областта Азия е половината от Сарматия и е отделена от източния край на планината Рипеа, от река Танаис, от голямото езеро Меотис, и оттам през Ковкаските планини [достига] до иверите и алуаните чак до Каспийско море. В Сарматия е планината Шантайин и [планината] Дзиакан и множество други планини и реки и Атл със 70 ръкава, където се е укрепил народът на басилите. И в Сарматия живеят множество народи, които са следните: хазири, бухи, барсили, апшели, апхази, царски сармати, дзиакери, нахчаматакеани, орчлакери, сисикации, митрикаци, амазони, алани, хебури, кугевои, скийими, аргавети, маргуйли, такуйи, арголи, гачани, пинчи, дуали, хони, апури, цанаури, при които [са] Аланската врата и вратата Цицен, тужи, хужи, киси, мардакери, цхавати, гудамакари, дуицуки, дидойи, леки, тапаставани, алутакани, хенауки, шипли, чилаи, хели, касби, пухи, шруани, харани, таваспароти, хечматаки, ижмахи, пасхи, косхи, поконак, бакани, мазкути чак до Каспийското море, докъдето стигат разклоненията на Ковкас, където се намира Дарбандската стена – огромна крепост в морето. А на север [са] хоните и техният град Варачан и други като него, и царят на Севера е хаханът, който е господар на хазирите, а царицата е Хатун, която е жена на хахана от народа на барсилите”.

..... “39. Арик, която наричат Кусти Хорасан, се намира на изток от Мидия и редом с Персия чак до индийците и до Врканското море, и страните на Арик са следните: Комш, Вракан, Апрушахр, Мру, Мрумот, Хрев, Кандшан, Нсаимамак, Бжин, Салкан, Голкан, Апътхрам, Хрум, Замп, Перознахчер, Дзинуазак, Варджан, Ман, Шанджакстан, Бахл или Партия, Довмат, Шерембамикан, Дозбон. Арик има множество планини, реки и острови. В нея се среща мускус, макар и без достойнства”. .....

“40. Скития, където са напахтарите, тоест турите, започва от реката Атл [и стига] чак до високата планина Йемавон, а също и отвѣд, и опира до чените. И планината Йемавон е по-висока и по-дълга от останалите планини. И Скития има 43 народа: цаудики, тухарики, хептали и други с варварски названия. И Скития има много и могъщи планини и реки и пустинни полета, и [е] гореща и безводна страна и в нея [има] огнено поле. И содите са богати занаятчии, търговци, които живеят между Туркастан и Страната на ариите. 41. Индия се намира на изток от ариите и редом със скитите. Индийците са разделени на 2 области от река Хон. В западната част [живеят] 58 народа, а в източната – 72. Някои от тях са людоеди, други са опашати, други са джуджета, с плоски носове, с широки лица и бели, а някои са голи мъдреци, които не вършат несправедни дела и не използват за храна животни. В Индия има планини, реки и множество острови”.

“АШХАРАЦУЙЦ”

РАЗШИРЕНА РЕДАКЦИЯ

(Венеция, 1881 г.)'

(Подбор и превод от староарменски: гл.ас. д-р Петър Голийски, катедра "Класически Изток", секция Арменска филология, СУ "Св. Климент Охридски")

“Областта Европа” “10. Родината на тракийците е на изток от Далматия и редом със Сарматия, като се започне от река Тарос чак до Даноб. Има 5 малки области и една друга област, която се нарича Веримус и Дардания с 4 града, а на юг – самата Тракия. А в северна посока е великата страна Дакия, където живеят слави – 25 племена, чиито места с битка завзели гутите, дошли от остров Скания, който се нарича Германски Йемиос. А склавите преминали през реката Данай и се установили в друга [една] област – в Тракия и Македония и преминали в Акая и в Далматия. Обаче по-рано тракийските воеводства били следните: Тандиликийското, Сардикийското, Сикилитийското и други. И [има в Тракия] две планини и реки – едната е Даноб, която се дели на 6 ръкава и образува езеро и остров, който се нарича Пюки. На този остров живее Аспар-хрук, синът на Хубрат, който избягал от хазирите от Планината на булхарите и отишъл и прогонил на запад народа на аварите, и се заселил там. [В Тракия] е щастливият Константинопол при устието на протока Понтос, който се нарича Тракийски Боспорон. От Константинопол до град Ераклея са 20 мили. В него има театър, който е едно от Седемте чудеса [на света]. На север до Рим са 200 мили 11. Областта Македония се намира на изток от Йонийско море, редом с Далматия и с Трак. Има 6 планини, от които едната е Китарион, а другата Олимбос, 6 велики реки и 30 гавара; [там е] и великата Тесалия, откъдето [са] арменците”.

“Азия” “18. Областта Азия е половината от Сарматия и е отделена от източния край на планината Рипеа, от река Танаис, от голямото езеро Меотис, свързано с проток с морето Еуксинос Понтос. А на изток [Азия е отделена] от същия морски бряг чак до устието на река Курак, която се нарича Гарван, и до планините на Каукас до иверите и алуаните, чак до Каспийско море до устието на река Съванас (река Съванас не е известна никъде). [В Сарматия са] планината Шантаин и Дзиакан, от която извира 5 реки [течащи] към морето Миовит. От Каукас извира 2 реки – Валданис – чак до планината Кракс, като започва в Каукас и се проточва в северозападна посока, докато не се влее в Меовтис [и] в морето Понтос. [Втората] река се нарича Псеукрос, която отделя Поспорон от същинската граница, при която е градчето Никопс. На север от него са народите на турките и булхарите, наречени по имената на реките: Купи-булхар, Дучи-булкар, Олхонтор-блкар, пришълци, Чдар-болкар. Сега са чужди на Птломеос тези имена. От планината Дзиакан избягал синът на Худбадр. И между булхарите и морето Понтос живеят народите гарши, кути и алани чак до [града] Писинун в крайбрежната страна на авазите, където са апшилите и апхазите, чак до техния крайбрежен град Севаступолик и отвъд него, чак до реката, която се нарича Дракон, тоест Змей, която извира от алуаните и тече между апхазите и страната Егр. [Там] има 46 племенни области. На север към Непознатата земя живеят царските сармати и дзиакерите, а около устието на река Танаис живеят нахматеаните и един друг народ – кларджите. След това са сюракациите, после областта Мидосдесен, после в източна посока от планината Шантаин живеят амазуните, които са жени-войни, чак до реката, която се нарича Ира, извираща от два извора на север към Непознатата земя, които се сливат и като стигнат до планината Дзиакан, пускат един ръкав до реката Танаис, вливаща се в голямото езеро Миовит. Останалите [води] се обръщат в източна посока от планината Шантаин. След това се съединяват две други реки на североизток от планината, която се нарича Римика и образуват с нея (с Ира, Волга) 70 ръкава, които турките наричат река Атл. Посред нея има остров, на който е намерил убежище народът на баслите от силните народи на хазирите и бушките, разпрострели се на изток и на запад, когато идват там на зимен стан. Наричат го Черния остров, тъй като когато многобройният народ на баслите – хората заедно с животните – се разполага по него, целият изглежда черен. Птломеос го нарича остров Грав. И ръкавите на река Атл, като преминават покрай острова, отново се събират и се вливат в Каспийско море, разделяйки една от друга областите Скития и Сарматия. На запад от нея, казва Птломеос, са народите адон, аландан, сондас и геруа [наречени] по съименните им реки, течащи от Каукас към морето, чак до пределите на Алуанк. И в Сарматия, считано от запад на изток, първо са народите: алуани, аштигор, които са на юг, живеещите редом с тях хебури, кутети, аргуел, мардуйл и такуйр. А аланите са след дигорите, в страната Ардоз в Каукаските планини, където тече река Армнай и върви на север през безкрайната степ, за да се слее с Атл. В същата планина след ардозкия народ живеят даджани, дуали, цъхуйи, пурка, цанаркай, при които е Аланската врата и друга врата, която се нарича Кцекен, като едноименния народ. После са дущите, хужите и хистите-людоеди, след това дзлаватите, после гугамакарите, после дурцките, после дидоите, после леките, след това тапотараните, след това йалутаканите, после хенауките, после шилпите, после чилбите, след това пюите. След това Каукас се разделя на два ръкава. Единият върви в дясна посока, където са народите шрван и хорван чак до Хорсвем. А вторият ръкав отделя от себе си река Арм, която тече на север към река Атл; после същият ръкав върви на североизток, където живеят таваспарите, хечматаките, ижамахите, пасхите, пусхите, пиканаките, баганите, където започва дългата крепостна стена Апзуткават, чак до блатата Аллминон и морето. На север от него (от този ръкав) живее маскутският народ в полето Варданеан до

Каспийско море. Там, където ръкавът го допира, се намира стената на Дарбанд, тоест “Връзка и врата” – градът на стражевия проход Чорай, огромна крепост, издигаща се сред морето. А на север от нея царството на хоните достига до морето. На запад при Каукас е техният хонски град Вараджан и [градовете] Чунгарс и Мсъндр. А на изток живеят савирите до река Талд, която отделя страните Азиатска Сарматия и Скития, където са апахтарите, тоест туркастанците. А техният цар е Хакан и царицата, жената на Хакан – Хатун”.

“**Азия. Велика Армения**” “9. Областта Сюник, намираща се между Ерасх и Арцах, на изток от Айрарат, има 12 гавара: Ернджак, Чахук, Вайоц-дзор, Геларкуни, като едноименното море, Состк, Хабанд, Балк, Дзорк, Аревик, Косакан до град Накорзан, всеки със съименни реки, както и Алавно-гет. Има мирта, ерери и добри нарове. .... 13. Областта Айрарат, намираща се в средата на споменатите преди това области, има 16 гавара [на изток] от Висока Армения: Баксен, където Ерасх тече под името Мурцамор, на юг от която са Габелеанк, Абелеанк и Хавуник на север. Минава през Аршаруник, на юг от който са Багреванд и Цалкуни, а Вананд и Ширак на север, от които извира река Ахурен и заедно с Мецагет, пресичайки в източна посока Маурикополис, тоест градчето Ширикашат и градовете Аревн и Еруандашат, се влива в Ерасх. .... 15. Тайк има 8 гавара – на изток от Кол бликат изворите на река Кура при селото, наречено Кри-акунк. В западна посока [Кура] върви през дългия гавар и завива на север при Артахан, спуска се към Самцхе, а след това завива на изток чак до Каспийско море. А на запад от Кол са: Бердацпор, Партизацпор, на изток е Чакатк, а на юг са Буха и Азордацпор с техните реки, които, които, като се събират, се вливат в Йох. Западно от тях е Арсеацпор при планината Пархар, към която се спуска Йох, идваща от Спер и преминаваща край крепостта Тухарк в Кларджк, а оттам [стига] до Егр през гаварите Нигал, Мрул и Мрит. [Влива се] в морето Понтос, което егерите наричат Акамсис, а халтите – Камакар”.

“**Азия**” “29. Страната на персите: ...Кусти Хорасан, който е част от Изтока и в който има 26 области, тоест тези, които изброявам: Ахмадан, Кошм, Варкан, Апрушахр, Мрв, Мрот, Хра, Каташан, Нсаи, Минакабжин, Талкан, Гозкан, Андапд, Вепт, Хру, Мазамб, Пароз, Нахрчир, Дзиназак, Варчан, Машан, Гчакстан, Баклибамик, Дрматавариман, Каншер, Ибамикан, Гозбон. Кусти Капкох, който е част от Каукаските планини, където има 13 области: Атрапатакан, Армн [която е] Хайк, Варджан, тоест Иверия, Ран, тоест Алуанк, Баласакан, Сисакан, Аре, Гелан, Шанчан, Длмунк, Дмбаванд, Тапръстан, Рван, Амл, за която след малко ще разкажа”. .... “33. В страната Азия са ариите, на изток от мидийците и персите и достигат чак до индийците. Към нея е Вркан и част от Скития. Има 11 области: областта Карчабер, Демон и Карманджерм, Кранпат, която персите наричат Студения Крман, северно от който е страната на партите, между Студения Крман и Вркан, казва Птломеос. Обаче сега персите наричат този град Бахл Бахли-Бамикк, който е Бахл-аравотин...”. .... “34. В страната Азия е Скития, която започва от река Атл и се простира на югоизток до планината Йемавон. Планината Йемавон разделя Скития на две – на Апхтарк и Туркастанк. На север [Скития граничи] с Непознатата земя, на запад със страната на сарматите при река Атл, на юг с Врканското море и с ариите и индийците при южния ръкав на планината Йемавон и отвъд чак до планината Йемода, която отделя Скития от Индия. А на изток [Скития] граничи с чените. В нея има 43 народа, от които единият са рибоядците, другият – млекоедите, третият – херибациите, които са в областта Хреав, отнета им от персите. Другите народи се назовават с варварски имена, които не е необходимо да се споменават, тъй като сега различните [имена на народи] не ги знаем,

освен единствено [това на] народа бушх, който се е разпрострял в онази земя. В Скития има планини и степи, пустини и безводни [пространства]. Има 5 области – Согдиани, която е Сагастан и Саке. В двете има 15 народа, богати занаятчии и търговци, които живеят между Туркастан и ариите до планината Йемавон, която е по-висока и по-дълга от останалите [планини] и прилича на пергел, подобен на арменската буква “люн”, имаща сгъвка от изток на юг. Единият ръкав [на Йемавон] върви 1280 мили на запад, другият ръкав – 1550 мили на север, а третият върви към Непознатата земя. А на 300 мили по северния ръкав в планината има страноприемница и път, по който, идвайки откъм Сагастан, се отива към чените, минавайки през Каменната кула, която се намира на Дивното поле. А от петнадесетте народа единият се нарича масагети, чиято царица убила Кир, и народът булх, и друг народ – търговците хорозмийци, които са на северозапад [от народа булх] и в тяхната област Тур има холозмийски камък и отлични лъкове [за стрели]. И друг народ (пропуск в текста), и друг народ тухарии. А от 43-те народа единият са хепталите, другият – алхон, третият – валхон, по едноименните градове по великата река, наречена Думос. И още 10 реки извираат от техните планини”.

Взето от

[„http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%88%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%83%D0%B9%D1%86“](http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%88%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%83%D0%B9%D1%86).